

Hällristningar i öknen

USA:s mer kända historia har som bekant tagit sin början tiden efter Columbus. Man har talat om prekolumbiansk tid och då menat indianernas äldre historia. De mest kända kulturerna är de mellanamerikanska och sydamerikanska som gick under vid européernas kolonisation. Nu uppmärksammas dock alltmer de paleoamerikanska, västliga kulturernas boplatser och hällristningar.

Landskapsarkeologernas Ingela och Gerhard var på resa i västra USA i april månad och träffade bland andra arkeologer på UCLA i Los Angeles som arbetar med dokumentation av ristningarna. Det är först i våra dagar som dessa på allvar har uppmärksammats och då främst genom frivilliga krafter och undersökningar inom de mycket omfattande landområden som på något sätt är i federal ägo.

Inventeringar i myndighetsregi på det sätt som vi är vana vid är inte förenligt med den amerikanska inställningen till rådighet över mark. De senast decennierna har dock dokumentation framför allt i områden administrerade genom Bureau of Land Management avslöjat förbluffande mängder av hällkonst vilken nu sammanställs i digitala fotobaser. Här finns kanske världens talrikaste ristningar med mer än 100000 ristningar inom begränsat område.

Black Canyon i Mojaveöknen

Utrustade med kartor och råd om att ha mycket vatten med oss och gärna ett dygns föda samt fulltankad bil for vi iväg för att leta ristningar. Många är belägna på avlägsna platser och ute i ökenområden och vi varnades för att köra fast i sand och att man skulle se upp för skallerormar. Det visade sig dock att råden var något överdrivna. Det första området vid Black Canyon låg i ett lättillgängligt bergsmassiv. Dock i Mojaveöknen så vi kunde se sanddynerna som hölls på plats av låg buskvegetation. Ett av motiven på hällarna där var ett tjockhornsfår med benen vikta så det snarare liknar en människa i tjockhornsfårets skepnad.

Ute i Mojaveöknen vid Black Mountain ligger Black Canyon med hällristningar.

Bland annat kan man se ett tjockhornsfår i människoskepnad som ser ut att krypa på alla fyra.

Tjockhornsfår är ett av de vanligaste motiven på ristningarna. De jagades hårt och anses ha utrotats på 1200-talet men hur länge de fortsatte att avbildas vet man inte. Där finns dock från sen tid traditioner om hur man genom jakt och dödande av fåren (alltid av hankön och med grova horn som tyder på vuxna individer) kunde frambesvärja regn. Döda får ger regn var formeln. Om så var fallet även i förhistorisk tid vet vi förstås inte. Emellertid är just bildsekvenser med får och olika figurer som abstrakta mönster, zickzaglinjer och jaktattribut något som anses styrka dessa tolkningsförslag.

Vid Black Canyon finns även ristningar med geometriska mönster och figurristningar som Gerhard undersöker närmare här.

Zickzackmönstren anses av en del arkeologer ha tillkommit vid schamanistiska kultutövningar, kanske för att illustrera de syner som schamanen kom att möta när han troddes gå in i andevärlden och blev till ett totemdjur.

Motiven på ristningar är annars till en del av känd karaktär. Där finns avbildningar av viktigt jaktbyte liksom även människobilder men också olika nonfigurativa mönster samt skålgropar. Intressant nog anses skålgroparna höra till de äldsta elementen. Talrika hållmålningar eller ristningar är tillkomna relativt sent, ända in i början av 1900-talet. Detta kan styrkas av äldre traditionsbärare och uppteckningar.

Grimes Point i Arizona

Efter att ha studerat ristningarna i Black Canyon begav vi oss till Grimes Point i västra Arizona som är extra intressant eftersom en boplats har undersökts där intill hållristningarna. Man går runt området längs slingor med diskreta informationsskyltar. Vissa tider får man även besöka grottan där boplatsen undersöktes.

Det finns ristningar på nästan varenda håll vid Grimes Point. I bakgrunden syns grottan med boplatsen som undersöktes.

Runtom i området finns informationsskyltar av metall som garanterat inte bleks av ökensolen.

Grimes Point är idag en del av ett ökenområde som delvis karakteriseras av saltöknar och saltsjöar. Det sträcker sig upp mot Great Salt Lake och bildade under forntiden ett sammanhängande sjöområde. Lahontasjöarna som de kallas bildade ett inlandhav motsvarande Östersjön i storlek. Det torkade tidvis ut under de senaste 10 000 åren för att sedan åter breda ut sig. Stora Saltsjön som är ca 12 mil lång är en sentida rest av detta inlandhav. I anslutning till det grunda inlandhavet med goda fisken, fågelliv, jakt och insamling fanns talrika bosättningar.

En av dessa är alltså Grimes Point och där kan man med lite fantasi föreställa sig det enorma innanhavet kantat av berg, uddar och plataer. En sådan udde var Grimes Point som har ett mycket rikt bestånd av hållristningar. Man kan klart urskilja hur de troligen äldsta ristningarna i form av skålgropar kommit att senare ingå i rännor figurer. Från den forntida udden kan man också se strandlinjer avteckna sig i bergskedjor i fjärran.

Ett fenomen som tycks speciellt för dessa oerhört torra och heta miljöer är att stenar, framför allt den hårda basalten är täckta av ett slags tunt glansigt skikt av mörk materia. Detta så kallade desert varnish är som termen antyder närmast lackglänsande och basalten har ett lager som i vissa fall även täcker ristningarna. En del ristningar lyser ljusa och kan då anses som relativt sett yngre än sådana där återskapande av denna yta märks. Forskning pågår om detta och genom moderna metoder kan man urskilja olika lager i dessa ytskikt. Vi kunde se hur många skålgropar var helt täckta och ”revarnished” medan andra lyste ljusa och ibland förband rännor skålgroparna på sätt som vi ser bland skandinaviska hållristningar.

Det är en upplevelse att se blocken fyllda av ristningarna och skålgropar med öken som bakgrund. Under vissa tider var den ett innanhav och man kan se strandplataer.

De mörka ristningarna är exempel på varnish - hur mörk materia efterhand täckt ristningen och som tyder på hög ålder. Vissa skålgropar skulle kunna vara 19 000 år gamla.

Idag finns en militär flygplats intill Grimes Point så mötet nutid-forntid blev markant när F-18 planen dånade över området.

Utgrävningar i en grotta i närheten av Grimes Point har gett rika fynd av spetsar, avslag och diverse föremål. Dessa resultat är utställda på ett fint museum i närbelägna staden Fallon. De äldsta spetsarna påminner om de sydiskandinaviska Lyngbyspetsarna och anses också höra till Folsomkulturens bestånd från 6000-7000 BC. De invandrade paleoamerikanerna levde till stor del av material från den grunda sjön och en slags grov vass användes i stort sett till allt. Skor, kläder, kanoter, korgar med mera tillverkades av detta material. Enstaka människor med denna livsstil levde på detta vis så sent att de kom att avbildas på foton som nu finns på museet.

Detta var två hållristningsområden vi besökte men det finns betydligt fler. För den intresserade kan man söka upp turistbyråer och lokala museer för att få information om hållristningslokaler och hur man hittar dit.

